

Bağlamsalcılık Kavramının Meydan Tasarım Yarışmaları Üzerinden İrdelenmesi: 2000 Sonrası Bursa Örnekleri

Analyzing the Contextualism Concept on Square Design Competitions:
Bursa Examples After 2000

İmran GÜMÜŞ¹

Gönderilme Tarihi: 12.05.2019 - Kabul Tarihi: 10.06.2019

Özet

Geçmişten günümüze birçok kentsel araştırmanın ve çalışmanın konusu olan bağlamsalcılık kavramı, mimari tasarım süreçlerine yerin farklılaşan özellikleri doğrultusunda etki eden, tarihi, kültürel, sosyal ve doğal unsurlarının güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yeniden ele alınmasıyla araçsallaştırılan bir kavramdır. Kentlerin stratejik noktalarında açılan mimari ve kentsel tasarım yarışmalarında, tasarım önerilerinin kentsel bağlam ile ilişkisi ön sıralarda değerlendirilmektedir. Yarışmaya katılan projelerin başarısında kentsel bağlamın yenilikçi çözümlerle birlikte ele alınış biçimi jüri raporlarında değerlendirme kriteri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sahip olduğu köklü tarihsel geçmişi ve katmanlı kentsel yapısı nedeniyle Bursa'da gerçekleştirilen kentsel ve mimari tasarım yarışmalarında değerlendirme kriterlerinin başında bağlam konusu gelmektedir. Güncel ihtiyaçlara cevap veren çağdaş kentsel ve mimari müdahalelerin yarışmayla belirlenmesi Bursa'nın kamusal yaşamı ve kentsel kimliği için oldukça önem taşımaktadır. Bu araştırma bağlam konusunun mimari yarışmalarda tasarım kriteri olarak nasıl yorumlandığını, Bursa kentinin yarışmaya açılan üç önemli kentsel meydanı üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bağlamsalcılık kriterleri Bursa Santral Garaj Kent Meydanı, Orhangazi Meydanı ve Çekirge Meydanı Proje Yarışmalarında birincilik ödülünü kazanan projeler üzerinden incelenecek olup tasarıma yön veren ilkeler, projelerin vaat ettikleri ve jürinin başarılı bulduğu tasarım stratejileri karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Tarihi, kültürel, sosyal ve doğal niteliklerin çağdaş yaklaşımlarda bağlamsalcılık ilkeleriyle nasıl birer tasarım stratejisine dönüştürüldüğü bu üç örnek üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Bağlam, bağlamsalcılık, meydan, mimari tasarım, Bursa.*

Abstract

The concept of contextualism, which is the one of the fundamental issues of many urban studies from the past to the present, has been instrumentalized by considering historical, cultural, social and natural elements of the sites where the architectural design competitions to be performed. In the architectural and urban design competitions that take place at the strategic points of the cities, the concept of "urban context" is of primary importance in the evaluation criteria of the projects. Undoubtedly, the way in which the urban context is handled together with innovative solutions is a primary parameter showing the success of the projects.

The concept of "context" is the one of main evaluation criteria in urban and architectural design competitions in Bursa due to its deep-rooted historical background and multi-layered urban structure.

¹ Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, imran.gumus@btu.edu.tr

The determination of contemporary urban and architectural designs that respond to current needs by competition is very crucial for Bursa's public life and urban identity. This research aims to evaluate how the concept of contextualism is interpreted as design criteria in architectural competitions through the three important urban squares of Bursa. In this context, first prize winning projects of Bursa Santral Garaj City Square, Orhangazi Square and Çekirge Square Project Competitions will be examined. The principles guiding the design, the promises of the projects and the design strategies that designated as a successful by jury in the projects will be analyzed comparatively. This study shows that how historical, cultural, social and natural qualities are transformed into a design strategy with the principles of contextualism in contemporary approaches through these three examples.

Keywords: *Context, contextualism, square, architectural design, Bursa.*

1. Giriş

Kentsel yaşamın ayrılmaz parçası olarak meydanlar geçmişten günümüze kentin sosyal, kültürel ve ekonomik kimliğini yansıtan kentsel mekânlar olarak kentlerin bağlamsal niteliklerinin gözlemlenebildiği alanlardır. Meydanlar tarih boyunca kentlerin kimliğini oluşturan, fiziksel dokusunu şekillendiren ve bulunduğu dönemin sosyal ve kültürel niteliklerini yansıtan kentsel mekânlar olmuşlardır. Bu çalışmada “bağlamsalcılık” kavramının meydan üzerinden incelenmesinin nedeni meydanların bulunduğu kentin sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel dokusuna dair birçok veriyi barındırmasıdır.

Çalışma kapsamında 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmiş olan Bursa'da açılmış olan kentsel tasarım yarışmalarında birincilik ödülü kazanan üç meydan projesi incelenecektir. Bu yarışmalar, Bursa Santral Garaj Kent Meydanı Mimari ve Kentsel Planlama Proje Yarışması (2006), Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması (2012), Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Yarışması (2017) olarak belirlenmiştir.

2. Literatür Özeti

2.1 Bağlam Kavramı

Mimarlıkta bağlam tartışmaları geçmişten günümüze birçok çalışmanın ve araştırmanın konusu olmuştur. Bağlam kavramı ilk olarak Venturi'nin 1950 yılında Princeton Üniversitesi'nde yazdığı “Context in Architectural Composition” başlıkta tezinde kullanılmıştır. Venturi tezinde projenin tasarımına çevresel koşulların ve verilerin etki ettiğini ifade etmiştir. Tasarım yapılacak araziye çevreleyen ve var olan koşullar tasarım probleminin bir parçası olarak saygı gösterilmesi gereken bir konu olarak nitelendirmiş ve tasarımcıların yeniyi kullanarak eskinin algısını arttırabileceklerini ifade etmiştir (Venturi, 1996).

Venturi bağlam sorununu tasarım alanına taşımış olsa da bu kavramın mimarlık teorisinde yer edinmesi 1960'larda Rowe ve Koetter'in Cornell Üniversitesi Mimarlık Stüdyo çalışmalarında bağlamsalcılık kavramını kullanmaları ve sonrasında Collage City (1978) kitabında tartışmaya açmalarıyla başlamıştır. Eski ve yeni dokuların iç içe

geçen, süreklilik yaratan bir kentsel doku oluşturduğunu ve şekil-zemin ilişkisini gösteren gestalt tekniğini, kentsel mekânları, eylem alanlarını, kentin dolu-boş ilişkilerini analiz ederken araçsallaştırılabileceğini ileri süren araştırmacılar, bu kitap aracılığıyla bağlamsalcılık kavramını literatüre kazandırmışlardır (Rowe ve Koetter, 1978).

Bağlamsalcılık kavramı, birçok mimar ve teorisyen tarafından farklı şekilde yorumlanarak yeni yapıların üretiminde mevcut kentsel doku veya kültürel bağlam ile ilişki kurmakta araç olarak kullanılmıştır. Cohen (1974), Venturi'nin bağlam kavramını nasıl ele aldığını inceleyerek bağlamsalcılığı mimari ve kentsel projelerde kullanılabilecek çok yüzlü bir tasarım felsefesi olarak yorumlar. Rossi (1982) ise locus kavramıyla bağlamsalcılığın anolojisini yaparak bağlamsal müdahalelerin nasıl olabileceğine şu şekilde değinmektedir:

“Bağlamın kendisi ya zaman içindeki bir işlevin sürekliliği ya da kentsel yapıdan izole edilmiş bir şey, yani teknolojik ve sosyal evrimin dışında duran bir şey olarak görülebilir.... Sözde bağlamsal koruma, kentin zamanı ile ilişkilidir, tıpkı bir azizin mumyalanmış cesedinin onun kişiliğindeki tarihsel süreçlerin imajını simgelemesi gibi..” (Rossi, 1982: 90).

Shane'e (1976) göre tanımsal olarak bağlamsal tasarımın çevresine uyması, arabuluculuk yapması, belirli bir örüntü desenini tamamlaması veya yeni bir öneri koyması beklenmektedir. Bağlamsalcı kişi keskin bir örüntüsü olan bir alanla ilgilenmektedir. Çoklu veya tek merkezi bulunan bu sınırlı alanlar içerisinde dolu alanlar net bir şekilde tanımlanmıştır. Şekil ve zemin arasındaki ilişkiler, parça ve bütün arasındaki ilişki birlikte bir seti oluşturur. Set parçaları, alanlar veya örtüşen noktalar arasında örtük geometrik formların bir çözümü olarak oluşmalıdır

Bedard (1994) ise Eisenman'ın projelerindeki bağlam kavramını yorumlayarak, zamansız mimarlık, anlamlı mimarlık ve doğru mimarlık gibi kavramlar aracılığıyla modern mimarlığın tasarım pratiklerini sorgulamıştır. Eisenman'a göre mimarlıkta bağlam, fiziksel ve dilsel unsurlardan oluşmaktadır. Eisenman projelerinde bağlam konusunu, şekil-zemin bağlamsalcılığını kullanarak yapı blokları ve kentsel boşlukları analiz ederek ve tabula rasa olarak ele aldığı alanda yarattığı süreksizlikler ile yeni bir deneyim sunarak iki şekilde ele almaktadır.

Yan (1996) kentlerde bağlamsalcılık felsefesine göre yeni yapılar ve çevreler üretmeye çalışmak iki aşamayı gerektirmektedir: Birincisi eski binaları korumak ve ikincisi geleneksel mimari kodlara göre, onlarla bütünleşecek yeni yapılar üretme tavrıdır. Tyler (2000)'e göre bağlamsalcılık çağdaş mimarlığı, onu çevreleyen içeriğe duyarlı ve uyumlu hale getirmektedir. Ölçek, yükseklik, malzemeler ve detaylar açısından tarihi yapılara olan bağlılık yeni yapıların tasarımında rol oynayan tasarım parametreleridir.

Tschumi (2005) ise” Event Cities 3: Concept vs. Context vs. Content” kitabında bağlamın tasarım sürecine üç farklı tasarım stratejisi aracılığıyla yön verdiğini ifade eder. Bu tasarım stratejilerini “taktiksel kayıtsızlık” (tactical indifference), “karşıtlık” (conflict) ve “karşılıklılık” (reciprocity) olarak gruplandırır. Birinci stratejide mimar tarihsel, kültürel ve çevresel etkilerden bağımsız olarak tasarımına yön verir. Konsept kendi bağlamını yaratarak yeni bir tasarım dili kurgular. İkincisinde mimar mevcut kentsel doku ile zıt biçimsel veya programatik kararlar alabilir. Karşılıklılık tasarım anlayışında ise yeni tasarlanan yapı bağlamsal referanslara uyarak çevresi ile iletişim halindedir.

Jenks (2012) “*Contextual Counterpoint In Architecture*” makalesinde bağlamsalcılığı postmodern mimaride sık sık kullanıldığını, ilk olarak bir hukukun veya kelimenin anlamının kısmen içine gömüldüğü daha geniş bağlamdan geldiğini gösteren yasal ve edebi bir kavram olarak açıklamaktadır.

Lang’e göre (2005) kent içerisinde tasarlanan tekil binalar veya bina grupları, tipolojik olarak dört farklı şekilde tasarlanmaktadır. Lang, kentsel bağlama saygı gösteren yapı veya yapı grupları, kentsel büyümede öncü ve katalizör işlevi olan yapılar, karma kullanımlı büyük yapılar ve kentsel mega projeler kapsamında tasarlanan yapılar olmak üzere dört farklı tipolojik gruptan bahseder. Bağlam kavramı birçok farklı mimar ve teorisyen tarafından tasarım sürecinde etkili olan bir mekanizma olarak ele alınmıştır.

2.2. Kentsel Açık Alanlar Olarak Meydanlar

TDK’ya göre meydan “alan, saha, yarışma, eğlence ve karşılaşma yeri, bulunulan yer ve çevresi, fırsat, imkân, vakit” olarak tanımlanmaktadır. Moughtin’e (1995) ise “Kent meydanını herhangi bir açık alandan veya mekândan ayıran özelliklerin başında insana kapalılık hissi veren ölçekte olması gelmektedir. Bunun içindir ki meydanın büyüklüğünün kullanıcıların sayısı ile orantılı olması gerektiği”ni ifade etmektedir (Moughtin, 1995:.87.).

Kamusal alan olarak meydanlar kent kimliğini simgeleyen ve kentin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşantısını doğrudan yansıtan alanlardır. Kentsel bağlamı tanımlayan parametreler, kentlerin meydanlarının analiz edilmesi ile anlaşılabilir. Farklı kültürlerde farklı işlev ve çeşitlerde oluşan meydanlar tüm insanları kapsayan kamusal alanlardır. Kentlerin demokratik alanları olarak işlevlendirilen kent meydanları kentlerin kimliğinin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

Kültürel aktivitelerin merkezi olan meydanlar kütüphaneler, kafeler, konser salonları ve çeşitli kamu binaları ile çevrelenerek farklı fonksiyonları barındırmaktadır. Orta çağ döneminde Avrupa kent ve kasabalarında pazar yeri olarak kullanılan meydanlar aynı zamanda festivaller, buluşmalar ve çeşitli kutlama faaliyetlerinin merkezi olmuştur. Çeşitli coğrafyalarda "piazza", "square" ve plaza gibi isimlerle tanımlanan meydanlar ilk olarak konut dokusunun sınırlandırdığı kentsel boşluklar olarak ortaya çıkmıştır. Kent içerisinde tavanı gökyüzü olan odalar olarak tanımlanan meydanlar insanların

birbiri ile etkileşimine olanak veren toplanma mekânları olarak değerlendirilmektedir (Dostoğlu, 2007).

Meydanlar Zucker'e (1959) göre, meydanlar trafik meydanları, konutsal meydanlar ve yaya meydanları olarak üçe ayrılır. Trafik meydanları artan trafik taşıtlarının çeşitli yönlerde dağıtma işlevini üstlenen ve ulaşımda odak noktası oluşturan meydanlardır. Konutsal mekanlar ise bina yoğunluğunun azaldığı insanların durup dinlenmesi için tasarlanan kentsel boşluklardır. Yaya meydanları ise insanları bir araya gelmesi için çeşitli işlev ve etkinliklerle donatılan iyi tanımlanmış kentsel mekânlardır. Zucker meydanları formlarına göre 5 gruba ayırmıştır. Bunlar: kapalı meydan, üstün (baskın meydan), nükleer meydan ve grup oluşturan ve amorf meydanlardır. Sitte' ye göre ise meydanlar geniş ve derin olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Zucker 1959; akt Moughth 1991).

Rossi'ye (1982) göre, kentsel mekânlar geçmişle bağların kurulmasında yer duygusunun güçlendirilmesinde ve toplumsal belleğin oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Meydanlar da kentlerin kimliğinin oluşmasında belirleyici kentsel mekânlar olarak kültürel ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında görev almaktadır.

Whyte' a (1980) göre kentsel mekanları gündelik yaşamdaki kullanım düzeyi kentsel mekanların belirlenmesinde incelenmesi gereken bir kavramdır. Bu kapsamda meydanların kolay erişilebilir olması işlevsel çeşitliliği barındırması ve farklı kullanıcılara hitap etmesi bu alanların canlı kalmasını sağlayarak yer duygusunu güçlendirir. Aynı zamanda tarihi unsurların ve yapıların varlığı meydanların kamusal kimliğini güçlendirir. Dini ve sivil yapılar, peyzaj ve su öğeleri ve anıtsal yapılar ile çevrelenen meydanlar insanların sosyalleşmesi için önemlidir.

3. Türkiye’de Kentsel Açık Alan ve Meydan Tasarımı Yarışmaları Tarihsel Sürecinde “Bağlam” Olgusu

Lipstad (1989) mimari tasarım yarışmalarını “karşıt fikirlerin ve uzlaşmaz çözümlerin çarpıştığı savaş alanları, sınırları görünmeyen dev tasarım stüdyoları” olarak yorumlamaktadır. Pfanzelt (2013) yaklaşık 2500 yıldır mimari yarışmaların yapıldığını ve bunun ilk örneğinin Atina’daki Akropolis olduğunu ifade etmiştir. En iyi öneriyi elde etmek için açık yarışmalar düzenleme fikri ise ilk defa 18. Yy sonunda ortaya çıkmıştır.

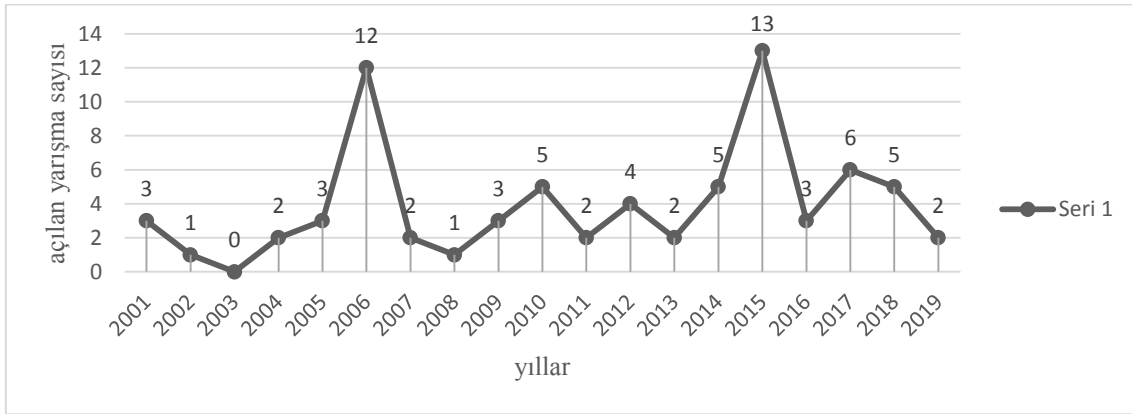
Sayar (2004) Türkiye’deki mimarlıkta tasarım yarışmalarını,

- 1933-1950 arası Türkiye’de mimarlık yarışmalarının başlangıç dönemi,
- 1950-1980 arası “Amerikan Modernizminden Teknokrat Modernizmine ve
- 1980-2000 arası olmak üzere üç bölümde incelemektedir.

Mimari ve kentsel tasarım yarışmalarında kamusal kullanım ve kullanıcı odaklı tasarım anlayışı gibi konulara öncelik verilmesi, kentlerin stratejik noktalarında gerçekleştirilmesi planlanan mimari ve kentsel müdahalelerde yarışmaların bir araç olarak kullanılma nedeni olarak görülebilir. Kentsel tasarım yarışmalarında kentsel

bağlamla kurulan ilişkide ortaya konulan başarılı çözümler veya müdahaleler sonucu etkileyen parametrelerdir. Türkiye’de 2000- 2019 yılları arasında 74 adet “...Kentsel Tasarım”, “.. Çevresi Ulusal Mimari Proje Yarışması”, “...Meydanı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması” ve “...Yakın Çevresi Yeniden Canlandırma Ulusal Mimari Proje Yarışması” gibi isimlerle kentsel mekan yarışmaları açılmıştır. Bu yarışmaların yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 1).

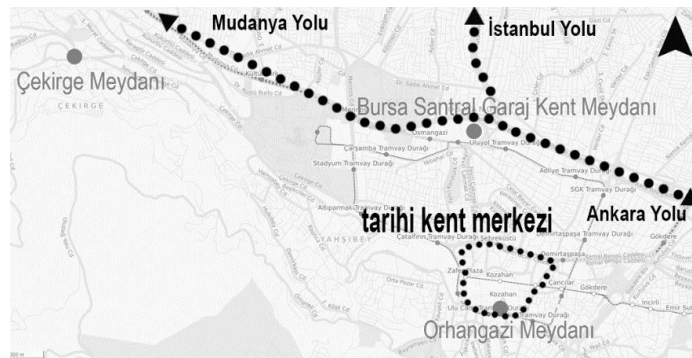
Tablo 1. Kentsel mekân yarışmalarının yıllara göre dağılımı (mimarlık dergisi veri tabanı esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

2000 sonrası incelenen bu yarışmalarda tarihi doku ve doğal çevre ile uyumluluk, programa uygunluk, kente uygunluk, sürdürülebilirlik, davet edicilik, kentsel kimlik ve kentsel bellek ile uyum gibi unsurlar ön plandadır.

4. Bursa’da Mimari Tasarım Yarışmaları

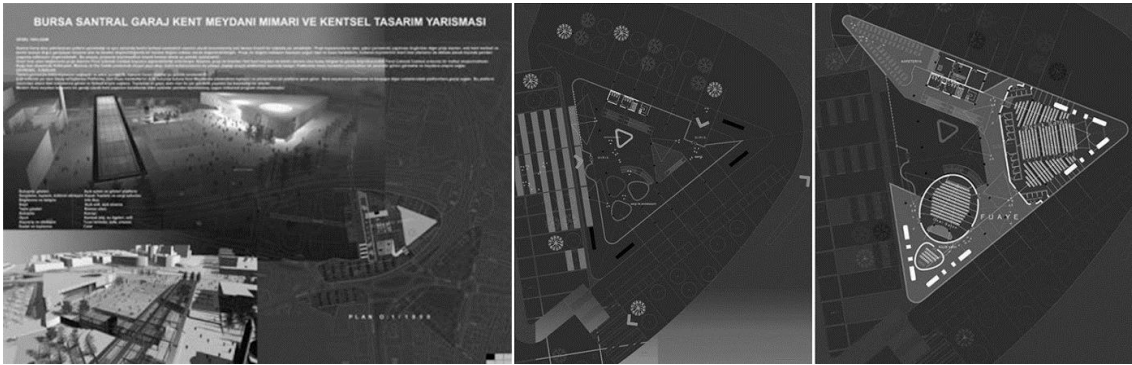
Bursa’da 1930-2019 yılları arasında toplam yirmi dokuz mimari ve kentsel tasarım proje yarışması içerisinde sekiz tanesi kentsel açık alan ve meydan tasarımı yarışmasıdır. Bu projeler içerisinde, kentin merkezi olma ve farklı kentsel katmanları barındırma özelliğini taşıyan üç farklı stratejik noktada açılan mimari yarışmalarda - Santral Garaj Kent Meydanı (2006), Orhangazi Meydanı (2012) ve Çekirge Meydanı (2012) yarışmalarında birincilik ödülünü kazanan projelerin raporları analiz edilerek karşılaştırılacaktır.

Şekil 1. Projelerin Konumları

4.1 Bursa Santral Garaj Meydanı Mimari ve Kentsel Planlama Proje Yarışması

2006 yılında Bursa Santral Garaj Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi için açılan yarışmada amaç tarihi kent merkezini rahatlatmak için yeni kent merkezi önerisi hazırlamak ve kent için simgesel bir odak oluşturmaktır. Yarışma bilgilerinde Bursa'nın kent merkezinin, kentin tarihi dokusu ve çevresinde yoğunlaştığı, kent merkezi ile tarihi dokunun iç içe olmasından kaynaklı kent içinde ulaşım sorunu yaşandığı, kent merkezinde konumlanan Santral Garaj alanı için yapılacak olan müdahalenin bu nedenle büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir. Kentin gelişmesi ve büyümesi sonucu artan, açık alan ve meydan gereksinimini karşılamak amacıyla bu alanın düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Şekil 2. Santral Garaj Kent Meydanı 1.'lik ödülünü kazanan projeye ait görseller (Url-1)

Toplam 50 katılımcının katıldığı yarışma sonucunda 1.'lik ödülünü kazanan Seçkin Kutucu, Ebru Yılmaz, Yonca Kutucu ve Uğur Bozkurt'ta oluşan ekibin önerdiği proje doğrudan imar planı değişikliği olarak kabul edilmiştir. Mimari açıklama raporunda "Santral Garaj alanı, şehirlerarası yolların çevrelediği ve aynı zamanda kentin tarihsel merkezinin uzanımı olan bir noktada konumlanmaktadır. Proje kapsamında bu alan, yakın çevresi ile beraber düşünüldüğünde bir kentsel düğüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Modern kent meydanı tanımının bir gereği olarak bazı tanımlı eylemleri (buluşma, gösteri, kültürel etkileşim vb.) barındıran bir program hazırlanmış ve bu programa uygun mekânlar tasarlanmıştır." ifadeleri yer almaktadır.

Mimari açıklama raporunda tasarımda öne çıkan ilkeler kent meydanı anlayışı, kimlik, yakın çevre ilişkileri, dengeli yaklaşım, yön- iklim oran-ölçek olarak tarif edilmiştir. Kente Santral Garaj olarak hizmet veren, şehirlerarası yollar ve tarihi doku ile çevrili olan alan kentin düğüm noktası olarak ele alınmıştır. Yaya sirkülasyonunun oldukça yüksek olduğu alanda kültürel ve sosyal etkileşime olanak veren gösteri platformları, sergi salonları, konser alanı, amfi, su öğeleri, oyun alanları, alışveriş ve ticari birimler, ibadet ve toplanma alanları, infobox tasarlanmıştır. Mimari tasarım raporunda Infobox, Sosyal-Kültürel Tesis ve Kent Kanopi'si eylem platformunu günün farklı saatlerinde yeniden programladığı belirtilmektedir. Alışveriş birimleri -4.50 kotunda çözülmüş olup kentliye sürekli hizmet vermesi düşünülmüştür. Tasarımın baskın öğesi olan kanopi meydan içerisinde kamusal etkinliklerin gerçekleşmesini sağlarken aynı zamanda

meydanın kente açılan kapısını oluşturur. Cephe konstrüksiyonu kentliye bilgi veren ekran görevi görmektedir. Meydanı tanımlayan kütlelerden giriş cephesini oluşturan yapı meydandaki insan hareketlerinin yapının içine taşınması amacıyla geçirgen tasarlanmıştır. Yapının üst katları toplantı salonu gibi özel alanlar ile çevrelenmiş ve büyük bir boşluk etrafında organize edilmiştir.

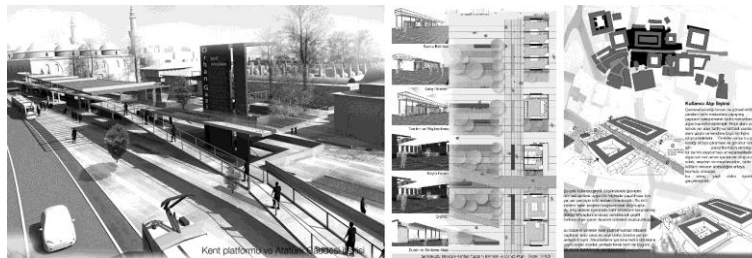
Jüri raporunda birincilik ödülü verilen projeye ilgili “Araç, yaya ve otopark ulaşımında gerek kurgu gerekse ilişkiler adına belirli bir olgunluğu sergileyen proje, işlevsel organizasyonu, doluluk-boşluk oranları ve bu bağlamda vurguladığı “kent meydanı” anlayışı ile öne çıkmaktadır. Öte yandan, bu bağlamda sergilediği dengeli yaklaşım, abartılmamış alan kullanımları ve yön, rüzgâr gibi faktörler açısından yaptığı değerlendirmeler başarılı bulunmuştur.” ifadeleri yer almaktadır.

2008 yılında uygulanan proje sonrasında üç farklı kütlelerin birleşiminden oluşan ve Kent Meydanı AVM olarak işlevlendirilen yapı bloğunun ortası tüm kentliye hizmet eden buluşma ve etkinlik noktası olarak meydan işleviyle tasarlanmıştır. Tasarım ilkelerinden bağımsız alınan kararlar sonucunda zemin katlar kafe olarak işlevlendirilmiş, yapı bloklarının tümü alışveriş ve yeme-içme mekânlarına hizmet verecek şekilde dönüştürülmüştür.

4.2 Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması

2012 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması’nda amaç var olan meydanın ve çevresinin tarihi kent merkezinin kimliğine uygun olarak günümüz kullanıcılarının ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde yeniden düzenlenmesidir. Kent kimliği açısından önem taşıyan meydanın farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesini öngören proje yarışmasında 61 katılımcı katkı sağlamıştır. Kentin tarihi değerleriyle uyumlu olarak kullanıcıların ihtiyaçlarına hizmet verecek şekilde tasarlanması yarışmanın ana hedefidir.

1.lik ödülünü kazanan proje ekibinde Kadir Uyanık, Doğan Zafer Ertürk, Emel Birer, Ali Kemal Terlemez, Okan Zeynel Güzelce yer almaktadır. Proje raporunda öne çıkan kriterlerde yeşilin sürekliliğinin sağlanması, yaya mekânlarının meydan ve farklı kotlarda sürekliliğinin sağlanması, bölgenin müze-kent olarak yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Güçlü yaya aksları, yaya aksları üzerinde geliştirilen teraslar, teraslar arasındaki bağlantılar tasarımın ana karakterini oluşturmaktadır. Kentsel çevrenin sunduğu tarihi doku, sokaklar, meydanlar ve anıt ağaçlar tasarıma yön vermiştir.

Şekil 2. Orhangazi Meydanı 1.'lik ödülünü kazanan projeye ait görseller (Url-2)

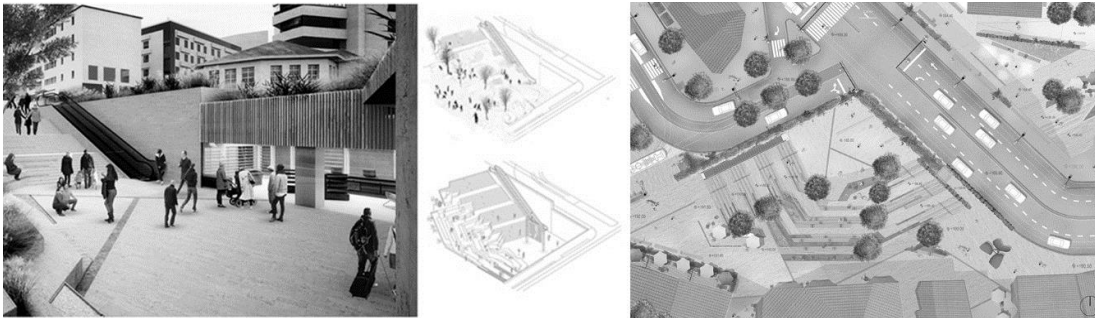
Proje raporunda kentsel tasarım ilkeleri yeşilin sürekliliği, yaya mekânlarının sürekliliği, yaya erişilebilirliği, sokak- meydan bütünlüğü, tarih/ doğa bütünlüğünün sağlanması, organik yapılanmanın güçlenmesi, sürpriz geçişler ve perspektif sağlamak, trafikten arınmak, eşdeğer ulaşılabilir otopark düzenlemesi yapmak, seyir- toplanma alanlarını çoğaltmak ve genişletmek, yeşil yüzeylerin artırılması, engelsiz bir dünyanın sağlanması olarak belirtilmiştir. Proje, Orhangazi Meydanı, Ulu Camii meydanı, sanat sokağı- köy pazarı olmak üzere üç odaktan oluşmaktadır.

Jüri raporunda projeye ilgili “Proje, hem Orhangazi Meydanı, meydanı bütünsel olarak algılama ve kullanmaya yönelik çözümler sunması; tarihî çevreyi dikkate alan bir anlayışa sahip olması ve düzenlenecek alanın Bursa kentine önemli değerler kazandıracak düşüncesiyle birincilik ödülüne değer görülmüştür. Projenin tarihî ve doğal çevreye olan duyarlılığı, ayrıca alanın kamusal kullanımını daha da iyileştirilmesine yönelik mimari çözümler üretmesi olumlu karşılanmıştır.” İfadeleri yer almaktadır.

4.3 Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Proje Yarışması

2017 yılında açılan Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Proje Yarışması’nda Bursa’nın Çekirge semtinin kentin en eski yerleşimlerinden biri olduğu ve kentin ulaşım, turizm ve yerleşim bakımından kent kimliğinde önemli olduğu ifade edilmiştir. Yarışmanın amacı şartnamede “doğal ve kültürel çevreye uyumlu, kentin kimliğine katkı sağlayacak tasarımları yansıtan, bölge ve şehir halkının kullanımına yönelik toplum yararını gözeten, zemin ve yaya ilişkilerini; ticari, sosyal ve rekreatif ilişkileri de güçlendiren, peyzaj tasarımları ile desteklenen, trafik ve otopark sorunlarını azaltan” tasarım anlayışına sahip proje üretmek olarak belirlenmiştir.

1.lik ödülünü kazanan Hayrettin Günç, Erdem Tüzün, Elif Tan ve Filiz Savatlı’dan oluşan tasarım ekibi Bursa’nın yüksek yaşam kalitesine ve önemli su kültürüne sahip Çekirge’nin bir cazibe noktası olma özelliğini yeniden kazanması için önerdikleri proje kısa ve uzun vadeli stratejileri içermektedir. Mimari açıklama raporunda projenin temel ilkeleri alanın mevcut potansiyellerinin ortaya çıkarılması, farklı servis ve programların yoğunlaştırılıp dağıtılmasıyla erişilebilirliğin artırılması, mahalleli, kentli, ziyaretçi için birlikte ve kendi başlarına deneyimleyebilecekleri zengin potansiyelli mekânların oluşturulması olmak üzere üç başlık altında değerlendirilmiştir.

Şekil 3. Çekirge Meydanı 1.'lik ödülünü kazanan projeye ait görseller (Url-2)

Projede su elemanları ve peyzaj düzenlemesi ile ilgili olarak detaylı çözümler üretildiği söylenebilir. Kamusal mekân tasarımının odağına suyun koyulması alanın mevcut potansiyelinin açığa çıkarılmasında önemli bir karardır. Suyun nasıl depolanacağı ve dönüşümün nasıl sağlanacağı ile ilgili olarak şematik çözümler geliştirilmiştir. Hiperakümülatör bitkilerin projeye entegre edilmesi ile suyun doğal yollarla temizlenmesi sağlanırken yeşil ıslah teknikleri için de katalog hazırlanmıştır. Hazırlanan su rotası yönlendirme sağlamak ve farklı deneyimler sunmak amacıyla kullanılmıştır. Yayalaştırma ve farklı kotları birbirine bağlama düşüncesi alanın araç trafiğinin baskın etkisinden kurtarıp yayalar için bir toplanma ve uğrak merkezi olarak yeniden dönüşümünü hedeflemektedir.

Jüri raporunda yer alan değerlendirme "... Sokak satırlarında, merdivenlerde, dükkan cephelerinde ve peyzajda önerilen dünyanın çoğu zaman minör müdahaleler ve tasarım önermeleri ile nasıl bütün ama çeşitli bir kurguya evrilebileceği bu tasarım içinden izlenebilmektedir. Üst ölçekte kurgulanan bağlantı enjeksiyon kararları, yer ile doğru tansiyonda ilişkilenebilir. Tasarımın tüm aktarıma sürecinde takınılan hassas ve çevresine duyarlı tavır jüri tarafından takdir edilerek oy okluğu ile birincilik ödülüne layık görülmüştür." şeklinde ifade edilmiştir.

5. SONUÇ

Bursa'nın üç farklı tarihi merkezinde açılan yarışmalarda birincilik ödülünü kazanan projelerin tasarıma etki eden faktörleri, projelerin vaat ettikleri ve jürinin başarılı bulduğu tasarım kriterleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Projelerin karşılaştırılması

PROJELER / KRİTERLER	TASARIMA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	VAAT EDİLENLER	JÜRİ RAPORUNDA ÖNE ÇIKAN NİTELİKLER
SANTRAL GARAJ KENT MEYDANI 1.'LİK ÖDÜLÜNÜ ALAN PROJE (2006)	YÖN-İKLİM-ORAN-ÖLÇEK KAVRAMLARI YAKIN ÇEVRE İLİŞKİLERİ KENT İÇİ ULAŞIMI RAHATLATMA GEREKLİLİĞİ DENGELİ YAKLAŞIMI BENİMSEME KENTSEL KİMLİK KAVRAMI	GÜNÜN FARKLI SAATLERİNDE FARKLI KAMUSAL ETKİNLİKLER SUNMA TARİHİ DOKU İLE ÇEVRELİ DÜĞÜM NOKTASI İŞLEVİNE SAHİP OLMA KÜLTÜREL ODAK OLMA KENT MEYDANI ANLAYIŞI	İŞLEVSEL ORGANİZASYON DOLULUK-BOŞLUK NİTELİKLERİ DENGELİ YAKLAŞIM FİKRİ YÖN-RÜZGAR GİBİ BAĞLAMSAZ REFERANSLARA UYGUNLUK
ORHANGAZI MEYDANI 1.'LİK ÖDÜLÜNÜ ALAN PROJE (2012)	KENTSEL ÇEVRENİN SUNDUĞU TARİHİ DOKU, SOKAKLAR, MEYDANLAR VE ANIT AĞAÇLAR	YEŞİL SÜREKLİLİĞİ YAYA HAREKETİNİN FARKLI KOTLARDA SÜREKLİLİĞİ SOKAK-MEYDAN BÜTÜNLÜĞÜNÜN SAĞLANMASI TARİH-DOĞA BÜTÜNLÜĞÜNÜN SAĞLANMASI BÖLGEYİ TRAFİKTEN ARINDIRMAK ORGANİK YAPILI GÜÇLENDİRMEK MÜZE-KENT FİKRİ	TARİHİ ÇEVREYE DUYARLILIK DOĞAL ÇEVREYE DUYARLILIK KAMUSAL KULLANIMI İYİLEŞTİRME
ÇEKİRGE MEYDANI 1.'LİK ÖDÜLÜNÜ ALAN PROJE (2017)	BÖLGENİN ULAŞIM, TURİZM VE YERLEŞİM BAKIMINDAN MERKEZİ BİR KONUMDA OLMASI TİCARİ, SOSYAL VE REKREATİF İLİŞKİLERİ GÜÇLENDİRME GEREKLİLİĞİ TRAFİK VE OTO PARK SORUNUNU AZALTMA GEREKLİLİĞİ	ERİŞİLEBİLİRLİK FARKLI KULLANICILARA YÖNELİK DENEYİMLER SUNMA BURSA'NIN SU KÜLTÜRÜNÜ ÖN PLANA ÇIKARMA SU ROTASI OLUŞTURMA	BÜTÜNCÜL VE ÇEŞİTLİLİK İÇEREN KURGU PEYZAJ KURGUSU ERİŞİM KARARLARI ÇEVREYE DUYARLI TASARIM ANLAYIŞI

Her üç projede, Cohen'in çok yüzlü tasarım felsefesi olarak tanımladığı bağlam kavramı bölgelerin öne çıkan nitelikleriyle tasarım ekipleri tarafından yeniden yorumlanmıştır. Kentin aktarma merkezi olma niteliğinde Santral Garaj Kent Meydanı, kent belleğindeki izlerini koruyarak işlevselliği ön planda tutmuştur. Kent sel bellekte düğüm noktası olarak yer etmiş olan alan bu işlevine ek olarak kültürel odak olma özelliği de ekleyerek, yaya ve araç sirkülasyonu açısından merkez olma niteliğini kültürel

etkinliklerle dönemin kamusal ihtiyaçlarını gözeterek başarılı bir şekilde yorumlamıştır. İşlevselliğin ön planda olduğu projede araziye yerleşme ve yönlendirme kararları ve kamusal yaşama olan katkısı olumlu bulunmuştur.

Orhangazi Meydanı ise 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren Bursa Hanlar Bölgesi içerisinde yer alan, tarihi birçok han, cami ve anıtsal yapı ile çevrili olan, kentin kimliğini ve yerin ruhunu yansıtan kamusal alanlardan biridir. Bursa'nın eski ve yeni yüzü arasındaki geçiş noktasında konumlanan meydan, kentin organik dokusunu oluşturan kent merkezi ile onu çevreleyen ve modern kent planlama anlayışı ile açılmış olan yoğun trafik aksları arasında konumlanmaktadır. Kentin farklı katmanlarını deneyimleme imkanını sunan Orhangazi Meydanı'nın yeniden tasarlanmasına kentin tarihi dokunu oluşturan sokaklar, meydanlar ve anıt ağaçlar etki etmiştir. Tarihsel dokunun en çok hissedildiği bu meydana üst kotlarda tarihi çevreyi deneyimlemek amacıyla oluşturan kent platformu ve saçaklar tasarımının dilini oluşturarak mevcut çevreden farklılaşmaktadır. Yaya sirkülasyonu üst kotlara taşınmış, zemin kota satış, servis, bilgilendirme, köylü pazarı gibi fonksiyonlar yerleştirilmiştir. Bu projede tarihi çevreye tarihi çevreye duyarlılık ve anıtsal yapılara yönelik deneyimlerin tasarlanması bağlamsalcılık anlayışının farklı bir yorumu olarak nitelendirilebilir.

Kentin Osmanlı Dönemi öncesinde Bizans ve Roma Dönemi'nde önemli bir merkez olarak kullanılan Çekirge Bölgesi birçok hamam ve tarihi binalar ile çevrilidir. Çekirge Meydan Projesi'nde ise birincilik ödülünü kazanan proje, bölgenin termal turizm noktası olması ve kent belleğinde su kültürü ile özdeşleşmiş mekânsal kimliğini yorumlayarak konseptini ve yerleşim kararlarını su rotası üzerinden tanımlanmıştır. Bu projede, kentin kamusal ve sosyal hayatına yön veren hamam kültürünün bölgenin mevcut dokusu ve ihtiyaçları doğrultusunda kentsel belleğindeki izleriyle yeniden ele alınması, kullanıcılara su ile ilişkili farklı deneyimler sunması ve ulaşım akslarına getirdiği yenilikçi öneriler başarılı bulunmuştur. Hamam meydanlarının “rahatlatıcı”, “yansıtıcı” ve “dağılma” özelliklerini tasarıma dahil eden ekip tasarımlarındaki müdahale biçimlerini “kentsel akupunktur” olarak nitelendirmektedir. Su rotasıyla şekillenen ve yaşayan bir kentsel odak oluşturmaları, erişilebilirlik kararları, kentsel çevreye ve fiziksel, sosyal, doğal ve kültürel bağlama duyarlı tasarım anlayışı projeyi başarılı yapan özelliklerdir.

İncelenen üç proje, kentsel bağlamın fiziksel, sosyal, tarihi, kültürel ve doğal unsurlarının farklı şekilde yorumlanmasına örnek oluşturmaktadır. Sahip olduğu tarihsel geçmişi ile oldukça güçlü bağlamsal referanslara sahip olan Bursa kentinin üç farklı stratejik noktasında geliştirilen ve birincilik ödülünü kazanan projeler, bağlamsal referansların ve kent belleğinin kamusal mekân kurgusunu nasıl şekillendirdiğini, modern ihtiyaçlara cevap verecek bir tasarım geliştirmede bu iki unsurun nasıl yorumlandığını gösteren başarılı üç örnek olması açısından önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Rowe, C., & Koetter, F. (1978). *Collage City*. Basel: Birkhäuser.
- Bédard, J. E. & Balfour, A. (1994). *Cities of artificial excavation: The work of Peter Eisenman, 1978-1988*. New York: Rizzoli Int.
- Cohen, S. (1974). *Physical Context/Cultural Context: Including it all, Oppositions 2*, The Institute for Architecture and Urban Studies, 5(4),136-178.
- Jencks, C. (2012). *Contextual Counterpoint In Architecture*, Architecture Criticism, 5(2), 128-135.
- Kaftancı, G.(2003). *Avrupa'dan Örneklerle Meydan Kavramına Bir Yaklaşım*, Ege Mimarlık 2.
- Moughtin, C. (1995). *Urban Design, Street and Square, Linacre House*, Jordan Hill,
- Norberg, Schulz, C. (1971). *Existence Space And Architecture*, London, Studio Vista.
- Oktay, D. (2007). *Kentsel Kimlik ve Canlılık Bağlamında Meydanlar: Kuzey Kıbrıs'ta Bir Meydana Bakış*, Mimarlık Dergisi, 334.
- Tschumi, B. (2005). *Event-cities 3*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Schumacher, T. (1971). "Contextualism: Urban Ideals + Deformations", Casabella, ss. 359-360.
- Shane, G. (1976). "Contextualism" *Architectural Design*, Nov. 1976: 676-679.
- Hurtt, S. (1982). "Conjectures on Urban Form" *The Cornell Journal of Architecture*, No.2.
- Hurtt, S. (1987). "Contextualism of paradigms, Politics and Poetry". *Inland Architect*, Sept./Oct.
- Cohen, S. (1974). , "Physical Context- Cultural Context: Including itAll ", *Oppositions2*
- Cohen, S. (1987). "Contextualism. From Urbansim to a Theory of Appropriate form" *Inland Architect*, May/June,
- Dennis, M. (1981). , "Architecture and the Postmodern City" *The Cornell Journal of Architecture*, No.1.
- Goehner, W. (1981). , "Architecture as an Integral Part of the City" *The Cornell Journal of Architecture*, No.1.

- Tyler, N. (2000). *Historic preservation*. New York: Norton and Company
- Herzog T, Gale T (1996). *Preference for urban buildings as a function of age and nature context*. Environment and Behavior 28(1):44- 73
- Dokgöz, D., Özdemir, N., Kale, İ., Selçuk, F.(2017). *Mimarlıkta "Yarışma" Meselesi-Bursa*, Yapı Yaşam Kongresi, Bursa
- Erinçok, A. K. (2014). *Bursa Tarihi Ticaret Merkezinde 16. Yüzyıldan Günümüze Ticari Fonksiyonların Değişimi*, Planlama Dergisi, 24 (3): 173-181
- Hacılibeyoğlu, F., Dokgöz, D., Ersan, O. (2013). *Yarışma Hikayeleri: Denemeler, Deneyimler*, Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu, İstanbul
- Penbecioğlu, M. (2011). *Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'nin Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet Büyük Ölçekli Kentsel Projeler*, Birikim Dergisi, Sayı 270.
- Sayar, Y. (2004). *Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları 1930-2000: Bir Değerlendirme*, Mimarlık, Sayı 320.
- Yan, X.,W. (1996). *Carrying Forward Heritage: A Review of Contextualism in New Construction in Beijing*, Taylor & Francis, Ltd.
- Shane, G. (1976). "Contextualism", Architectural Design, 2(3), 74-96.
- Zucker, P. (1959). *Town and square from the agora to the village green*. New York: Columbia University Press..
- Whyte, W. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C.: Conservation Foundation.
- Bursa Osmangazi Belediyesi Bursa Osmangazi Belediyesi Çekirge Meydanı Proje Yarışması *Jüri Tutanağı* (2017).
- Bursa Osmangazi Belediyesi Çekirge Meydanı Proje Yarışması *Yarışma Şartnamesi* (2017).
- Bursa Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması *Proje Raporu* (2012).
- Bursa Santral Garaj Meydanı Mimari ve Kentsel Planlama Proje Yarışması *Proje Raporu* (2006).

İnternet Kaynakları

- URL-1 www.arkiv.com (Arkiv Mimarlık Arşivi)
- URL-2 www.arkitera.com (Mimarlık Dergisi Veri Tabanı)